

thomas koch / Shutterstock.com

Bir ömürde birkaç hayat!

SIRRI, ‘BARIŞ’

Yazar, senarist ve siyasetçi Sırrı Süreyya Önder, cezaevinden sinemaya, Gezi’den barış sürecine uzanan yaşamıyla bir ülkenin tanığı oldu. Anadolu’nun diliyle entelektüel birikimi, mizahla tragedyayı birleştiren söylemi, ona siyasette ve sanatta özgün bir yer kazandırdı.

HÜRREM ERMAN

Adıyaman’ın dar sokaklarında başlayan bir hayat. Sekiz yaşında babasını kaybeden küçük bir çocuk. Kendi deyimiyle ***“kentteki birkaç sosyalist aileden birinin çocuğu”*** olarak dünyaya gelen Sırrı Süreyya Önder, Türkmen kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının sosyalist, dayısının ise Nurcu olması, daha çocukluk yıllarında Türkiye’nin kültürel polarizasyonunun tam ortasında konumlanmasına neden oldu.

“Baba tarafım hep sosyalistti, ana tarafımda olduğu gibi Nurcu’ydu,” diyen Önder, bu iki farklı dünya görüşü arasında büyümenin kendisine bir ***“şizoid bölünmüşlük oluşturmadığını,”*** aksine bir ***“avantaj”*** sağladığını belirtiyordu: ***“İslam’ı öğrenmiş oldum, inanç bahsini öğrenmiş oldum... öte yandan 12-13 yaşında sosyalist olmaya karar verdim.”***

Babasının ölümüyle ailesi ekonomik sıkıntılar yaşamaya başladı. Daha çocuk yaşta çalışmak zorunda kaldı: Önce bir fotoğrafçının yanında çıraklık yaptı, ardından mevsimlik işçi olarak Sıtma Savaş ve Eradikasyon Teşkilatı’nda çalıştı. Milliyetçi Cephe Hükûmeti kurulunca bu işini kaybetti ve bir lastik tamirci dükkanı açtı.

Önder’in kimlik oluşumundaki en önemli kaynaklardan biri, babasından kalan kitaplardı. Babasının ölümünden sonra eve getirilen bir sandık dolusu kitap arasında Orhan Kemal’in ***“Bereketli Topraklar Üzerinde”*** adlı romanı ve Ahmet Arif’in el yazısıyla yazılmış şiirleri vardı. Bu kitaplar, onun dünyaya bakışını şekillendiren ilk eserler oldu.

Sırrı Süreyya Önder’in entelektüel gelişimi, Türkiye’nin 1970’ler ve 1980’lerdeki zor şartlarında, olağanüstü bir azimle gerçekleşti. ***“Sekiz yaşında babam öldü, babam bana ölmeden önce, okula da başlamadan önce okumayı, yazmayı ve dört işlemi öğretmişti,”*** diye bu dönemi özetliyordu.

Hapishanede Şekillenen Bilinç

1978 yılında, henüz 16 yaşındayken, Maraş Katliamı’nı protesto ettiği için ilk kez tutuklandı. Bu, onun uzun cezaevi serüveninin başlangıcıydı. 1980 darbesinde de ilk tutuklama furyasında hapse girdi. Tutuksuz yargılanırken Ankara Altındağ’da bir gecekonduda saklanırken, ***“geçmiş yıllarda beraber işkence gördüğü bir arkadaşının”*** ihbarıyla yakalandı.

Ankara Emniyet Müdürlüğü’nün yanındaki Et Balık Kurumu’nun altında bulunan ve DAL *(Derin Araştırma Laboratuvarı)* adı verilen işkence merkezinde 105 gün kaldıktan sonra, Mamak askeri cezaevine gönderildi. Buradaki deneyimlerini ***“avuç içi ölüm hariç rahmet okutacak bir zalimlikte”*** olarak tanımlıyordu. Sistematik işkencenin en yoğun uygulandığı yerlerden biri olan Mamak’ta, Ulucanlar ve Haymana cezaevlerinde toplam yedi yıl kaldı.

Cezaevi yılları, Önder’in hem fiziksel hem de zihinsel direncini sınadı. Açlık grevleri ve protestolar nedeniyle infazının yakılması *(ceza süresinin uzatılması)*, bu dönemin zorluklarını artırdı. Ancak bu zorlu süreç, aynı zamanda onun düşünce dünyasını zenginleştiren, okuma, yazma ve düşünme pratiğini geliştiren bir dönem oldu.

Cezaevi yıllarındaki deneyimler, Önder’in daha sonraki sanatsal üretiminde, özellikle de ***“F Tipi Film”*** gibi yapımlarında merkezi bir yer tuttu. Cezaevi sisteminin insani boyutlarını, mahkumların psikolojik durumlarını ve dayanışma mekanizmalarını anlatma çabası, kendi deneyimlerinden beslendi.

Sinemaya Geçiş

Cezaevinden çıktıktan sonra, Önder kendini yeni bir Türkiye’de buldu. İstanbul’a giderek kamyon şoförlüğü dahil çeşitli işlerde çalıştı. Bir dönem yurt dışına çıktı. Babasının ölümünden sonra çalıştığı fotoğrafçılık, onda görsel sanatlara karşı bir ilgi uyandırmıştı. Bu ilgi, ilerleyen yıllarda sinemaya yönelmesini sağladı.

Önder, sinema dünyasına senaryo yazarlığı ile adım attı. Barış Pirhasan’ın senaryo kursuna katıldıktan sonra sinema diline hakimiyeti arttı. İlk büyük çıkışını, ***“Emret Komutanım”*** dizisinin senaristi olarak yaptı. 2005-2008 yılları arasında yayınlanan bu dizi, askeri komedi türündeki bu yapım, geniş bir izleyici kitlesine ulaştı. 2006 yılında, Muharrem Gülmez ile birlikte ***“Beynelmilel”*** filmini yönetti ve senaryosunu yazdı. Film, 1980 darbesinden sonra Adıyaman’da esnafların kurduğu kurulan bir bandoyu konu alıyordu. Kendi yaşamından izler taşıyan bu film, 14. Altın Koza Film Festivali’nde En İyi Senaryo ödülünü kazandı.

Film, Önder’in hayatının önemli bir dönüm noktası oldu. Bir röportajında, ***“Gerçekten hayatımın ilk bölümünü o çizdi, ikinci bölümünü ise parlamenter siyaset,”*** diyordu. ***“Beynelmilel”***, Türkiye’nin yakın tarihinin karanlık bir dönemini mizah ve müzik ile anlatan, politik sinema geleneğinin önemli örneklerinden biri haline geldi.

Önder, daha sonra ***“O... Çocukları”*** *(2008)* filminin senaryosunu yazdı ve ***“Kavşak”*** filminin yönetmenliğini üstlendi. Ayrıca, birçok filmde oyuncu olarak da yer aldı: ***“Sis ve Gece”*** *(2006)*, ***“Ada: Zombilerin Düğünü”*** *(2009)*, ***“Ejder Kapanı”*** *(2009)*, ***“Mar”*** *(2010)*, ***“Yeraltı”*** *(2012)*, ***“Düğün Dernek”*** *(2013)* ve ***“İtirazım Var”*** *(2014)* bunlardan bazılarıydı.

2012 yılında, cezaevi deneyimlerini konu alan ***“F Tipi Film”***in yönetmenliğini ve senaristliğini yaptı. Bu film, Türkiye’deki yüksek güvenlikli cezaevlerindeki mahkumların yaşadıklarını, insanlık dışı koşulları ve onların direnme yöntemlerini anlatıyordu. Önder’in cezaevi deneyimleri, filmin gerçekçiliğine önemli katkılar sağladı.

Sırrı Süreyya Önder, sinemanın yanı sıra edebiyat dünyasında da aktif bir rol oynadı. 2010’dan itibaren çeşitli gazetelerde köşe yazıları yazmaya başladı.

Siyasete Geçiş: Ağaçların vekili

Sırrı Süreyya Önder’in siyasi kariyeri, sanatsal ve edebi faaliyetlerinin doğal bir uzantısı olarak görülebilir. 2011 genel seçimlerinde, Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku’nun bağımsız adayı olarak İstanbul’dan milletvekili seçildi. Bu, Türkiye siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcıydı onun için.

Seçildikten sonra Barış ve Demokrasi Partisi *(BDP)* saflarında yer aldı. 2013 yılında ise, Türkiye’nin sol muhalefetini ve Kürt siyasi hareketini bir araya getirmeyi hedefleyen Halkların Demokratik Partisi’nin *(HDP)* kurulmasında aktif rol oynadı ve partinin eş genel başkan yardımcısı oldu.

2013 yılında patlak veren Gezi Parkı protestolarında ön saflarda yer aldı. Protestoların ilk günlerinde, Gezi Parkı’na giren iş makinelerinin önüne geçerek ***“Ben ağaçların da vekiliyim”*** dedi. Bu sözler, onun politik duruşunun özeti gibiydi: